Van Spuipoort tot Herberg Crispijn

De geschiedenis van de Spuiweg en de Krispijnseweg

Arno de Grauw

ISBN 978-90-74124-09-6

NUR 693 - Regionale en stadsgeschiedenis

Een uitgave van © Asaprint Uitgeverij Dordrecht, 2023

Foto omslag: Paard en wagen in 1900 op de 'Spuiweg over het spoor', later de Krispijnseweg. Regionaal Archief Dordrecht 552_401949

Met dank aan Henri Broere voor het corrigeren van de teksten

Inhoud

De geschiedenis begint…

Het Eiland van Dordrecht is vanaf 1560 door inpolderingen ontstaan en heeft in de vorige eeuw zijn uiteindelijke vorm gekregen. Daarvoor heeft de stad Dordrecht het zo'n 140 jaar zonder achterland moeten doen.

Na de Sint Elisabethsvloed op 18 en 19 november 1421 en een herhaling van zo’n zelfde overstroming op precies dezelfde dagen in 1424 waren er met het te bewonen en te bewerken land ook vele rechten praktisch verdwenen. Alleen visserij en eendenkooien brachten nog iets op.

Toen echter omstreeks 1510 hier en daar grond droog viel en bedijking op kleine schaal mogelijk was geworden, werkten landeigenaren en boeren zoals van oudsher weer samen bij het onderhoud van dijken en molens.
Maar ook herleefde de belangstelling voor de oude eigendomsrechten. Daar ontstond natuurlijk veel onenigheid over. In 1560 werd daarvoor een commissie in het leven geroepen. Zij maakten duidelijk waaraan gewerkt moest gaan worden.

Gefortuneerde kooplieden financierden de inpolderingen. Het was een goede geldbelegging en het verhoogde je aanzien.

Rond 1590 waren er ten zuiden van de stad, langs de oude stroomruggen van het voormalige riviertje de Dubbel, al enkele kleine percelen van dijken voorzien of ingepolderd.

Dordrecht in 1859 door W.J. Paardekooper, met de in groen aangegeven omkadering van De Oud Dubbeldamsche Polder (Regionaal Archief Dordrecht 1100_245001)

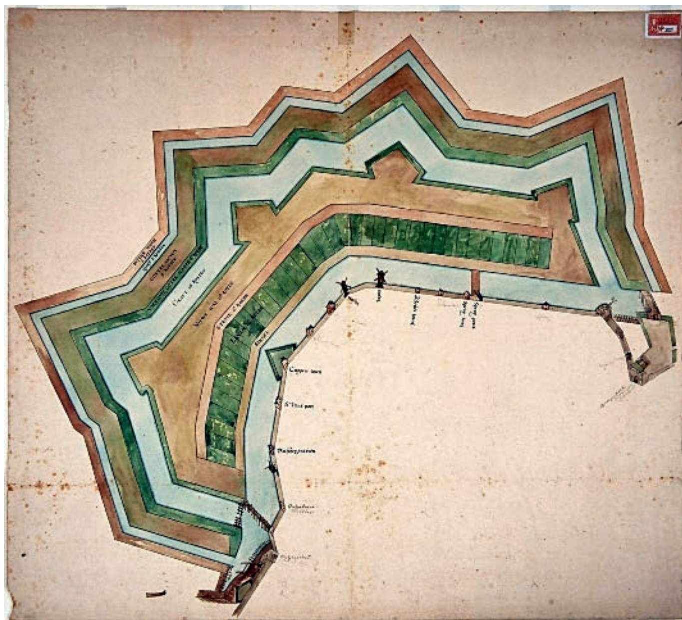
Landmeters werd gevraagd om kaarsrecht een grenslijn, een ree, te trekken op ruim twee kilometer vanaf de voormalige Merwededijk.
De huidige Reeweg-Oost valt samen met die grens en ontleent er zijn naam aan.

Aan het einde van die eeuw begon ook de annexatiedrift bij Dordrecht ten opzichte van Dubbeldam te ontwaken.

Dordrecht ontwikkelde, tijdens de Opstand tegen Spanje, plannen tot de aanleg van een nieuwe

verdedigingslinie. Hiervoor kreeg de stad in 1595 toestemming om gronden buiten de Spuipoort van Dubbeldam over te nemen.
Ten behoeve van een nieuwe fortificatie werd ter hoogte van de huidige spoorlijn een walgracht gegraven.

Deze later genoemde Boerenkil had meerdere opeenvolgende V-vormen, maar dat was dan ook alles. Van het afmaken van de geplande verdedigingswerken kwam niets terecht.

Kopie van een plan uit 1586 voor extra verdedigingswerken met daarin een watergang, een gegraven gracht, als onderdeel van een geplande liniewal.

De aanleg van die gracht is van vóór 1603 op initiatief van het Dordtse stadsbestuur.

Deze gracht, de later genoemde Boerenkil, is als enige overgebleven.

(*Beeld: Regionaal Archief Dordrecht 551_45013)*

De heren van Dubbeldam hadden intussen nieuwe concessies voor bedijking gekregen en gingen onverdroten voort. In de jaren 1601, 1602 en 1603 werd een deel van de Noordendijk aangelegd en werd het gebied van Oud-Dubbeldam bedijkt en ingepolderd.

Om moeilijkheden te voorkomen werd in 1602 dan toch maar de grens tussen de stad en het opdringende Dubbeldam vastgesteld.
Dubbeldam stond het gebied tussen Spuihaven, Blekersdijk en Boerenkil af, en verkreeg daarvoor de gronden ten oosten van de Blekersdijk.

Door al de samenvoegingen van kleine waarden en verdere inpoldering ontstond tussen in 1603 als eerste polder 'De Oud Dubbeldamsche Polder'.

Als het vloedwater er slechts zelden meer in slaagde de griendgorzen onder water te zetten, werd tot verdere inpoldering overgegaan en moest het wilgenhout plaats maken voor grasland of akkers.
Een groot deel van de bedijkingen kwam tot stand tijdens de zeventiende eeuw. In vijf fasen werd in totaal maar liefst 2700 ha ingepolderd.

In deze tijd van inpolderingen is op ongeveer een halfuur lopen van Dordrecht het dorp Dubbeldam ontstaan. Van de 56 huizen die deze ambachtsheerlijkheid (de kleinste bestuurseenheid op het platteland) in 1632 telde, zullen de meeste wel in dit dorp hebben gestaan.

Vanuit Dordrecht waren er eigenlijk maar twee toegangswegen tot het dorp Dubbeldam.
De belangrijkste route was via de Blekersdijk en de Dubbeldamseweg.
Ook kon je via de Spuiweg en de Oudendijk in Dubbeldam komen. Let wel; voor de Spuiweg telde toen ook de huidige Krispijnseweg mee.

De Spuiweg en de Krispijnseweg, van Spuipoort tot Oudendijk, daar gaat dit verhaal over.

Spuipoort en -brug

De Spuipoort was de oudste poort van Dordrecht.
In 1271 gaf Graaf Floris V van Holland aan Dordrecht een privilege om zich door middel van een gracht te versterken. In 1282 werd dan ook 'Een Nieuwe Poort' voor het eerst beschreven in een oorkonde, en het was ook die poort waarvoor de Vlaamse legers in 1304 stonden.

Het opbreken van het beleg van Dordrecht in 1418, door Daniël Vrijdag in 1797, naar Jacob van Strij (Stadsarchief Delft)

In 1418 werden de stad en deze poort voor de tweede maal belegerd. Het leger van Hertog Jan IV van Brabant werd echter door de troepen van de stad verdreven. Pas in 1439 kwam zijn huidige naam in gebruik, genoemd naar de ruim een eeuw eerder gebouwde spui in de stadsgracht.

Spuipoort en -brug door Gerrit Groenewegn in 1790 (Regionaal Archief Dordrecht 551_35392)

In 1609, na het droogleggen van de Oud-Dubbeldamsche polder en het ontstaan van de Spuiweg, kwam er een nieuwe imposante stadspoort. Men was namelijk van mening dat de Spuiweg de voornaamste weg naar de stad zou worden. De poort werd gebouwd door stadsbouwmeester Hendrik Gillesz. Stierman die al andere indrukwekkende bouwwerken op zijn naam had staan.

Digitale reconstructie van de Spuipoort, gezien vanuit de Boogjes, door W. van Rij in 1997, met de grote gevelsteen (Regionaal Archief Dordrecht 552_100133)

Gevelsteen afkomstig uit de Spuipoort, in 1974 opgenomen in de gerestaureerde Groothoofdspoort (Regionaal Archief Dordrecht 951_1222)

Een grote gedenksteen werd aan de stadzijde geplaatst. Daarop wordt herinnerd aan het verdrijven van de Brabantse troepen in 1418. Deze gedenksteen is in 1974 herplaatst in de Groothoofdspoort. De Spuipoort werd in 1870 verkocht voor de prijs van *f* 1515,15 en afgebroken.

Vóór deze poort bevond zich oorspronkelijk een enkele en sinds 1698 een dubbele, deels houten ophaalbrug, die in 1871 werd vervangen door een ijzeren draaibrug. Deze werd in 1960 vervangen door de Spuidam.

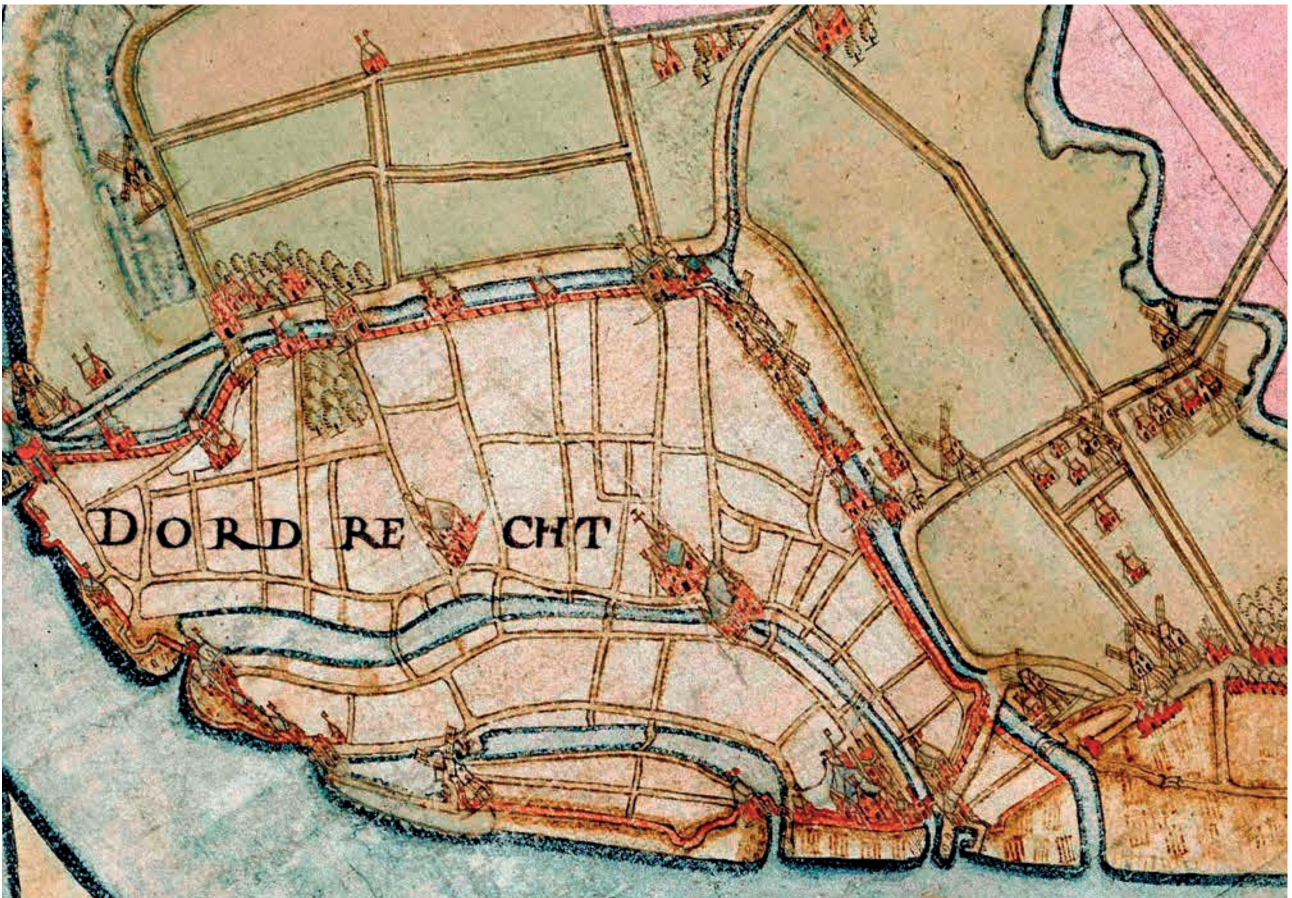
Spuibrug en Spuiweg door Wim Meijers in 1938 (Regionaal Archief Dordrecht 555_16554)

Spuiweg

De Spuiweg in één of andere vorm was er waarschijnlijk al in 1282 toen de voorloper van de spuipoort al bestond.
De huidige weg is natuurlijk pas ontstaan ver na de Sint Elisabeths vloeden van 1421 en 1424.

Ter hoogte van de huidige spoorlijn groef men rond 1597 de Boerenkil als aanloop naar een nieuwe verdedigingslinie van de stad. De weg die men voor dat werk moest nemen was waarschijnlijk het eerste begin van de huidige Spuiweg. De beoogde nieuwe verdedigingswallen zijn er overigens nooit gekomen.

Dat gebied was in die tijd nog maar amper drooggevallen, maar werd in 1603 definitief ingepolderd met de Oud-Dubbeldamsche Polder.

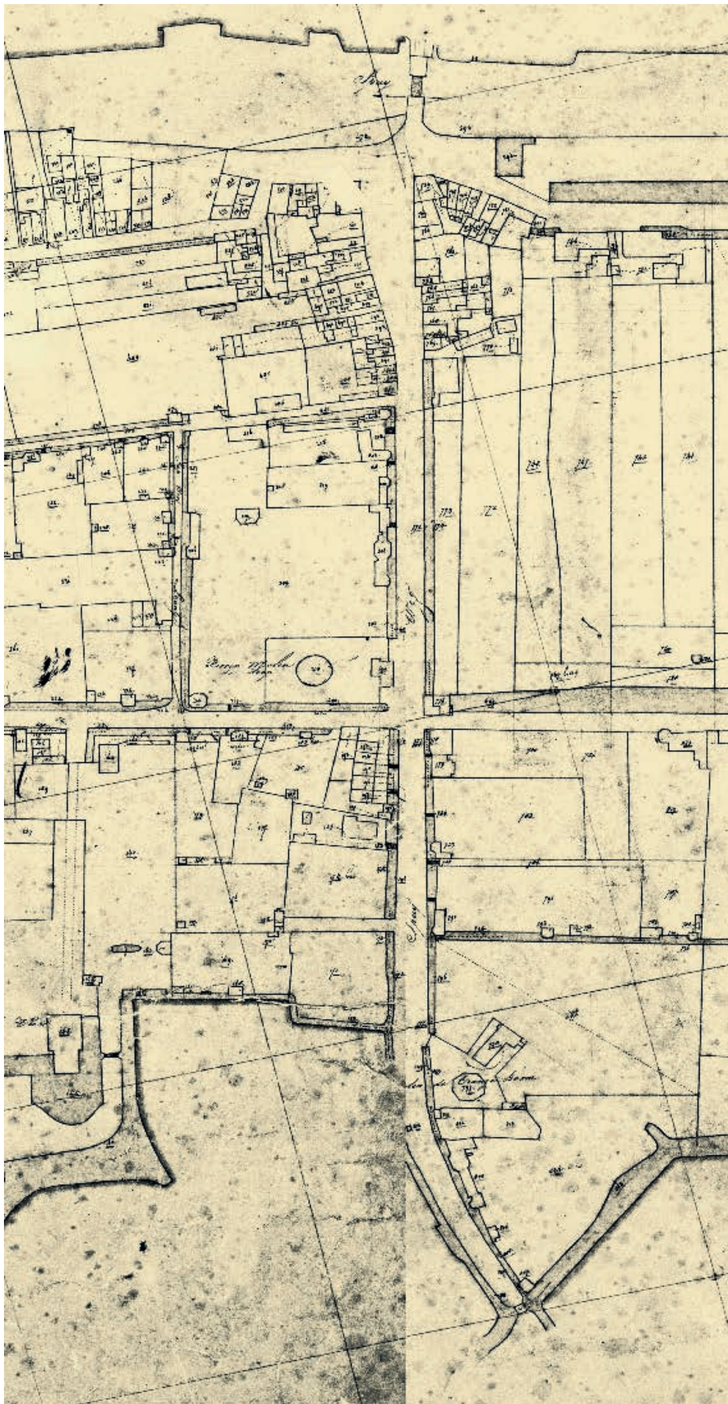

Dordrecht door Francois Symonsen in 1619 (Nationaal Archief - Collectie Hingman nr 2136)

Op kaarten van rond 1603 is, op enkele molens na, nog amper bebouwing te zien.
In 1627 schijnt de bebouwing wel al op gang gekomen te zijn, want dan zien we er de eerste blekerij verschijnen.

Het bebouwen ging nog niet zo snel, want op een kaart uit 1655 tellen we aan de noordwestzijde pas zo'n 15 gebouwen. Aan de andere kant was de oppervlakte die in gebruik was bij blekerijen flink uitgebreid.
Ook de Lange Loods van de Generaliteit aan 's Lands Werf langs de Spuigracht staat er sinds 1640 al.

Na het aanleggen van de Wieldrechtsche Polder in 1659 werd de Spuiweg ook gebruikt voor verkeer naar de pont richting Brabant. Zie daarover meer in het hoofdstuk over de Krispijnseweg.

Op de eerste kadasterkaart van 1832 (links) zien we dat de Spuiweg al serieus bebouwd is.

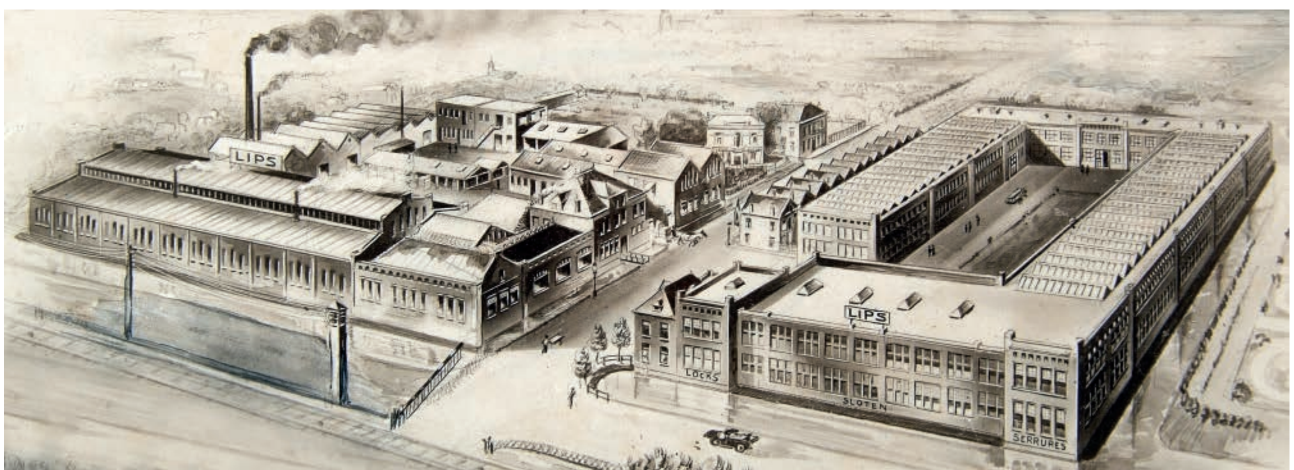
Als we de molens buiten beschouwing laten, die worden in een apart hoofdstuk behandeld, tellen we over de gehele weg ongeveer 50 woningen, buitenhuizen en bedrijfjes, keurig verdeeld over de beide zijden van de weg, wel met een concentratie bij de ingang van de stad.

Daarna gaat het hard, met name aan de westzijde. Aan de oostzijde overheerst tot 1880 blekerij De Schieters het gebied, waar men wasgoed op grasvelden uitspreidde wat dan door het zonlicht witter werd. In het noorden ’s Lands Werf tot aan de Zandweg, de huidige Albert Cuypsingel.

Na het verdwijnen van de blekerij werden daar direct woningen gebouwd en de gehele sloot aan beide zijden van de straat werd gedempt.

Alleen op het laatste stukje, bij de restanten van de Boerenkil tegen de spoorlijn, bleef een deel van de sloot intact. Dat is ook het gebied waar zich vanaf 1900 industrie ging vestigen, zoals de Lips Brandkasten en Sloten fabrieken.

Bij de aanleg van de Krispijntunnel in 1937 ging dit gehele gebied op de schop en krijgt het zijn huidige aanzicht.

Lips Brandkasten en Sloten fabrieken in 1918 (Regionaal Archief Dordrecht 552_800334)

Molens

Langs de Spuiweg hebben bijna 300 jaar molens gestaan, zie ingevuld op bovenstaande plattegrond uit 1917.

Molen nummer 1.
Tijdens het droogvallen van de Oud Dubbeldamsche Polder, de eerste polder ten zuiden van de Spuipoort, werd hier al vóór 1601 molen *Het Kalf* gebouwd.
Dit was een standerdmolen die mout maalde. Vóór 1713 is hij afgebrand en niet meer herbouwd.

Molen De Koe in 1630, door sommigen toegeschreven aan Rembrandt van Rijn (1606-1669) (Regionaal Archief Dordrecht 552_315772)

Molen nummer 2.
Rond 1606 werd wipmolen *De Wip* gebouwd. Deze molen maalde koren. In 1750 werd de molen gesloopt en even verderop in 1751 hebben de oud eigenaren een nieuwe molen gebouwd. Zie daarvoor nummer 8.

Molen nummer 3
De Kleine Wip was ook, zoals de naam al zegt, een wipmolen. Ook dit was een korenmolen. Gebouwd vóór 1607 en gesloopt in 1761.

Molen nummer 4.
Er werd rond 1607 nog een korenmolen gebouwd op de Spuiweg, op de hoek van de Van Strijsingel. Dit was een standerdmolen genaamd *De Stier*. Deze werd in 1758 afgebroken en in 1761 door dezelfde eigenaar vervangen door stellingmolen *De Hoop* die ook als korenmolen dienst deed. In 1878 werd ook deze afgebroken, maar nu om plaats te maken voor woningbouw.

Molen nummer 5.
In 1703 waaide molen *De Koe* om. Dit was ook een standerdmolen die koren maalde. Wanneer die gebouwd is weten we niet, maar wel dat hij er in 1613 al stond.

Molen nummer 6.
Hier stond vanaf 1618 de zogenaamde *Oudlandsche Molen*. Dit was een wipstaande scheprad watermolen om de Watermolenweide droog te houden. Hij is drie keer, in 1738, 1857 en 1865 herbouwd of uitvoerig gerenoveerd. De laatste keer werd hij verhoogd, en is er zelfs een woning ingebouwd. De molen ging verder als dubbele schepradmolen. Op veel afbeeldingen van de 'Spuiweg over het spoor' of de Krispijnseweg is deze molen te zien. In 1878 was hij al eigendom van de gemeente Dordrecht en is hij gesloopt. Zijn taak werd overgenomen door modernere stoombemaling.

Molen nummer 7.
Molen *De Danser,* een achtkantige bovenkruier, stond op de zuidelijke hoek van de Singel en was gebouwd in 1699. Dit was een houtzaagmolen die in 1817 vervangen werd door een zelfde soort molen, maar werd nu uitgevoerd als pelmolen. Een lang leven was deze niet gegeven, want in 1832 was ook deze al gesloopt.

Molen nummer 8.
Deze stellingmolen, en korenmolen, was genaamd *De Oranjeboom.* Hij was gebouwd in 1750 of 1751 en stond op de hoek van de huidige Burgemeester de Raadtsingel. Dit werd de laatste molen aan de Spuiweg, hij werd gesloopt in 1878.

De Oudlandsche Molen op de Watermolenweide in 1802,
door Carel Frederik Bendorp (1736-1814)
(Regionaal Archief Dordrecht 551_35310)

Molen De Oranjeboom in 1904,
door Frans Lebret (1820-1909)
(Regionaal Archief Dordrecht 551_40043)

Watermolenweide

De Watermolenweide of Molenweide was van oudsher een onbebouwd weidegebied van ongeveer drie hectare ten zuiden van de Boerenkil. Dit gebied maakte deel uit van de Oud Dubbeldamse Polder, die als eerste polder op ons eiland werd drooggelegd in 1603.
Ten oosten werd het begrensd door de latere Krispijnseweg en ten westen door de Weeskinderendijk. Naar het zuiden liep het tot ongeveer de huidige Van Baerlestraat.

Plattegrond uit 1901 (Regionaal Archief Dordrecht 551_20031)

In de Watermolenweide stond vanaf 1618 al een water- of poldermolen. In de literatuur wordt deze wipstaande schepradmolen de 'Oudlandsche Molen' of de 'Wippolder Molen' genoemd. Merkwaardig is dat deze en andere poldermolens, als ze geen ingebouwde woning hadden, nooit een eigen naam kregen wat bij de andere molens wel het geval was.
In 1857 is de molen nog gerenoveerd, maar al in 1876 afgebroken.

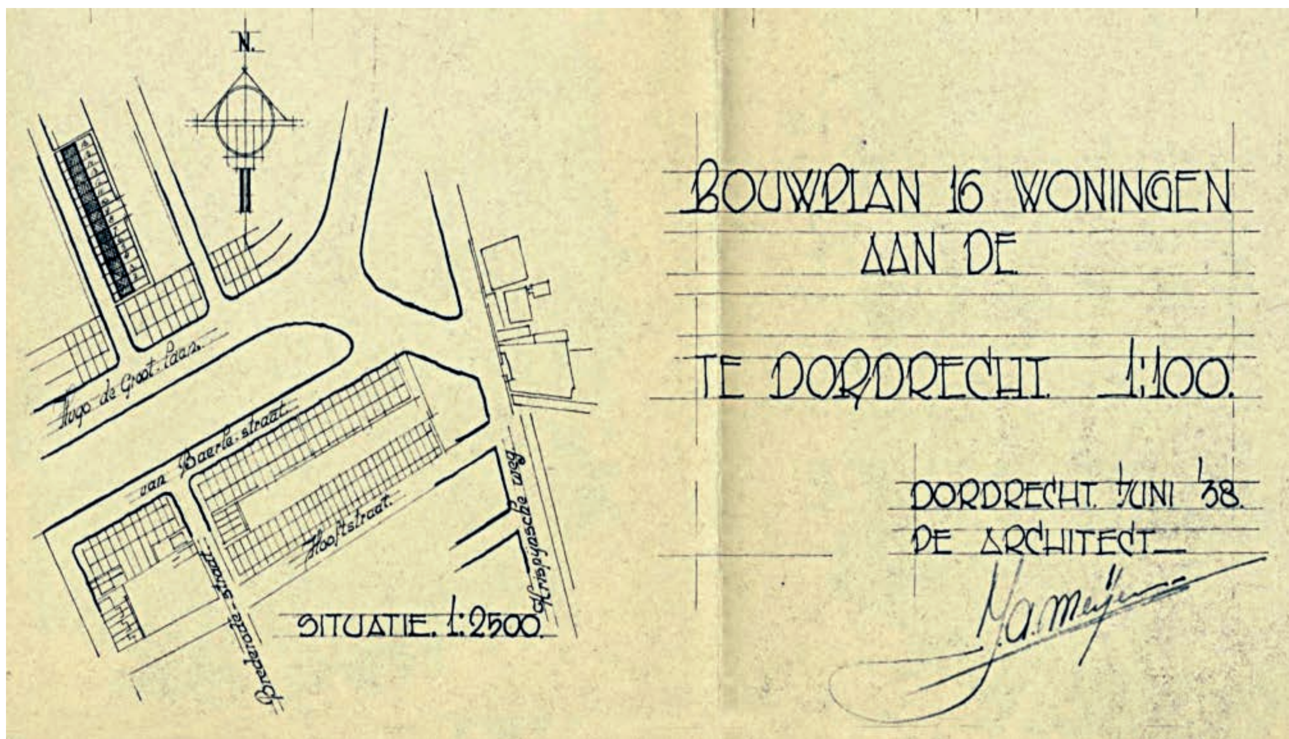
Het westelijke deel van de weide was van de Haagse dijkgraaf van Schieland, Cornelis Adriaan Willem Beelaerts van Emmichoven (1880-1941). Dit gebied was al meer dan 100 jaar in het bezit van zijn familie. Cornelis verkocht het in 1929 voor ruim *f* 11.000 aan de gemeente.

Watermolenweide met gezicht op Weizigt in 1930 en rechts de Hooftstraat (Regionaal Archief Dordrecht 552_330538)

Het oostelijke deel van de weide was van oudsher eigendom van de familie De Roo.
Al sinds de grenswijziging in 1903 deed de gemeente Dordrecht verwoede pogingen om die kleine anderhalve hectare in handen te krijgen, maar stuitte steeds weer op tegenwerking.
De familie wilde hun prachtige uitzicht vanuit hun landhuis Weizigt tot aan de Weeskinderendijk behouden. Echter de wijk Krispijn ontwikkelde zich snel. Daardoor was er veel (fiets en bakfiets) verkeer naar en van de stad. Dit alles ging vóór het landhuis langs en was er van een mooi uitzicht geen sprake meer.

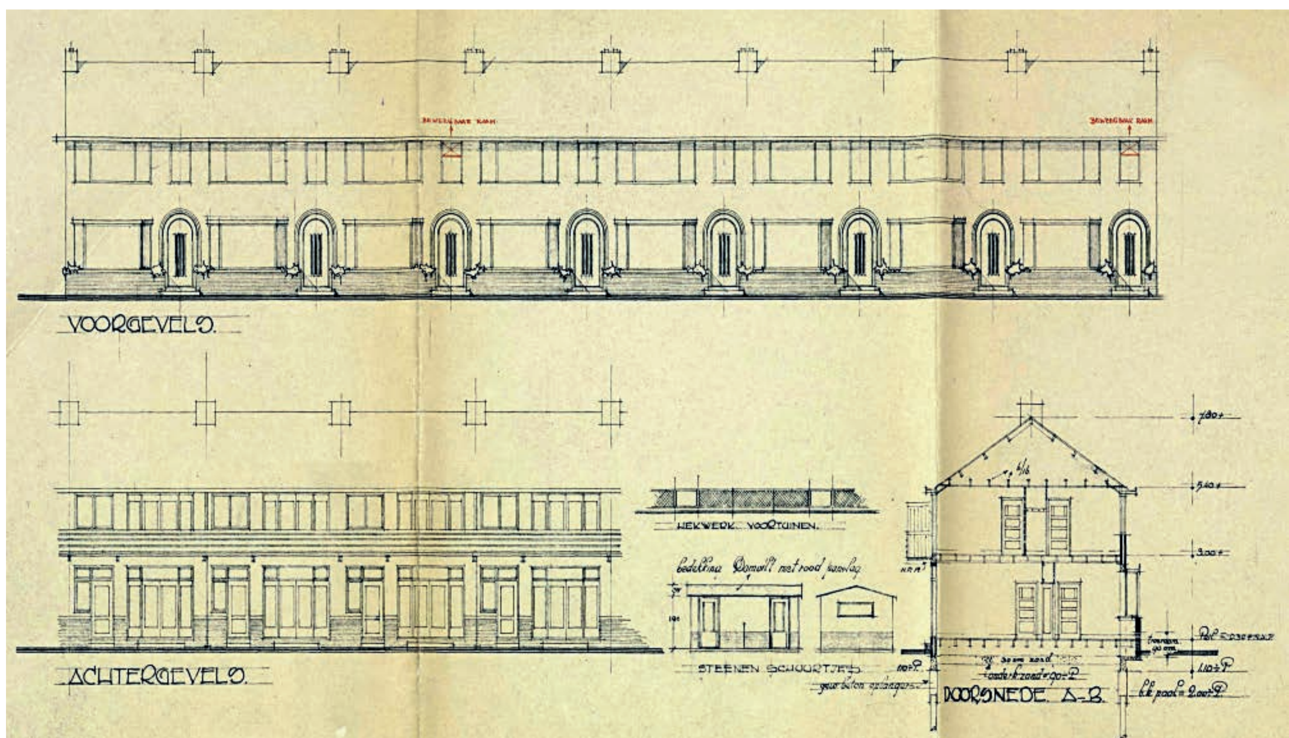
In 1936, na het overlijden van haar man, ging de dan 72-jarige Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria de Roo - van den Santheuvel (1864-1949) toch akkoord met de verkoop aan de gemeente.

Bouwplan uit 1938 door Johannes Adrianus Meijers (Regionaal Archief Dordrecht bouwdossiers)

Snel volgden er bouwplannen. De Dordtse architect Johannes Adrianus Meijers (1902-1951) ontwierp er veel eengezinswoningen, en in december 1938 werden de eerste huizen aan de Marnixstraat al bewoond. Sommige werden uitgevoerd met een douchecel met keukengeiser of een badkamer met elektrische geiser.
De bouwkosten bedroegen gemiddeld minder dan *f* 4.000 per woning.

De oorlog van 1940-1945 vertraagde de verdere ontwikkeling van dit gebied. Daarna startte het niet zo snel weer op, maar in 1957 kwamen de laatste huizen aan de Erasmuslaan gereed en was de Watermolenweide volledig bebouwd.

Bouwtekening uit 1938 door Johannes Adrianus Meijers (Regionaal Archief Dordrecht bouwdossiers)

Krispijnseweg

De Krispijnseweg kreeg pas in 1918 zijn huidige naam bij de algehele herziening van de huisnummering. Overigens schreef men vanaf die tijd de naam nog met een 'sch'. Dit veranderde na 1945.

Vóór 1918 heette deze straat Spuiweg, want het was toen nog gewoon het verlengde van de huidige Spuiweg.
Na de aanleg van het spoor in 1871, die dwars door de Spuiweg liep, ging men dit deel de 'Spuiweg over het spoor' noemen om aan te kunnen geven welk deel van de straat bedoeld werd.

De weg was ontstaan na het droogleggen van de Oude Dubbeldamsche Polder in 1603, het eerst drooggelegde gebied na de Sint Elisabethsvloeden van 1421 en 1424.

Sinds ongeveer 1650 kon men deze weg ook gebruiken om met het veer over te steken naar Lage Zwaluwe. Aan het einde daarvan lag toen ook al de Patersweg, waarvan de naam mogelijk verband houdt met de toegang naar een abdij die vóór de overstromingen volgens de Dordtse geschiedschrijver Matthijs Balen (1611-1691) op de plaats van het huidige kasteeltje Crabbehoff gelegen heeft.

Via de Patersweg, de Zuidendijk, de Wieldrechtse Zeedijk en de Schenkeldijk kwam je bij het veer aan het einde van de nog bestaande Oude Veerweg.
Aan het begin van deze laatste weg, op de hoek met de Schenkeldijk, staat nog steeds het Oude Veerhuis. Deze woning had drie bedsteden voor reizigers die de laatste pont gemist hadden.

Het Oude Veerhuis in ca. 2000
(Regionaal Archief Dordrecht 552_800607)

Door de slechte wegen bleef menig reiziger met zijn koets in de vette klei steken en moest er door de paarden van de te hulp geroepen Dubbeldamse of Wieldrechtse boeren weer worden uitgetrokken.

Daarom besloot de stadsregering in 1687 om de Spuiweg en de Patersweg beter begaanbaar te maken. Dat besluit werd aangewakkerd omdat twee jaar daarvoor op verzoek van de ambachtsheren van Dubbeldam subsidie verleend was voor de bestrating van de straatweg naar Dubbeldam.

Nadat de Louisapolder in 1788 bedijkt was, moest de aanlegplaats verplaatst worden, ditmaal naar de Prinsenheuvel, tegenwoordig aan het einde van de Zanddijk. De toegangsweg daarheen, gevormd door Spuiweg, Patersweg, Zuidendijk, Smitsweg en Zandkade, werd verbeterd maar bleef nog grotendeels onverhard.

Op 1 januari 1903 ging de nieuwe grenswijziging tussen Dordrecht en Dubbeldam in en kwam dit gebied onder Dordts bestuur.
Vooruitlopend daarop besloot de gemeente in 1902 de sloot langs de toen nog genoemde 'Spuiweg over het spoor' te dempen ten behoeve van woningbouw.
In eerste instantie voor twee straten die hier op uit kwamen, de Hooftstraat en de Vondelstraat, later voor nog meer straten.

Krispijnseweg in 1900 richting stad met bijgebouwen van Landhuis Weizigt (Regionaal Archief Dordrecht 552_401949)

In 1904 werd het in particulier eigendom zijnde deel aan de westzijde van de 'Spuiweg over het spoor', aangekocht en verbreed. Voor *f* 7.275 werd hier 8.500 m^2 wei- en bouwland gekocht van Agathus Corvinus Adrianus Beelaerts van Emmichoven Jr. (1846-1922) en de familie de Roo die in het landhuis Weizigt woonden. Zie daarover een apart hoofdstuk.

De plannen waren de weg te verbreden tot 20 meter en aan weerszijden te beplanten. Brede en lommerrijke wandelwegen moesten worden aangelegd.
Met de bewoners van landhuis Weizigt werd overeen gekomen dat het gedeelte van de weg vanaf de spoorwegovergang tot één meter voorbij het inrijhek van de woning zal worden bestraat.
Ook werd afgesproken dat het gedeelte van de weg tegenover het buiten niet zal worden beplant.

In 1906 werd het verboden de wandelpaden aan weerszijden van de 'Spuiweg over het spoor' te berijden met rij- of voertuigen, motorrijtuigen, rijwielen, paarden, ezels of vee.

In 1911 werd op verzoek van de bewoners een aanvang gemaakt met het aanleggen van gaslicht als straatverlichting. Er werd alvast 785 meter buizen langs de straat aangelegd.

Krispijnseweg in 1905 met pas aangelegde wandelpaden en beplanting (Regionaal Archief Dordrecht 555_15412)

Herberg Crispijn

Crispijn van Outgaerden (1596-1669) was een edelman, wiens voornaam krullenbol of kroeskop betekende. Volgens zijn grafsteen in de Grote Kerk maakte hij deel uit van de Goede Lieden van Achten, een bestuurscollege in de stad.

Hij bezat rond 1650 een zomerverblijf annex pleisterplaats en herberg, waar bij tijd en wijle ook kunstschilders logeerden. Dit buiten lag op de Brouwersdijk waar die en de in 1918 naar hem genoemde Krispijnseweg samenkomen.

Op beide afbeeldingen, uit 1747 en 1780, zien we Herberg Crispijn links en Stadtvliedt rechts. Van Aart Schouman (1710-1792) en Carel Frederik Bendorp (1736-1814) (Regionaal Archief Dordrecht 551_30358 en 551_10069)

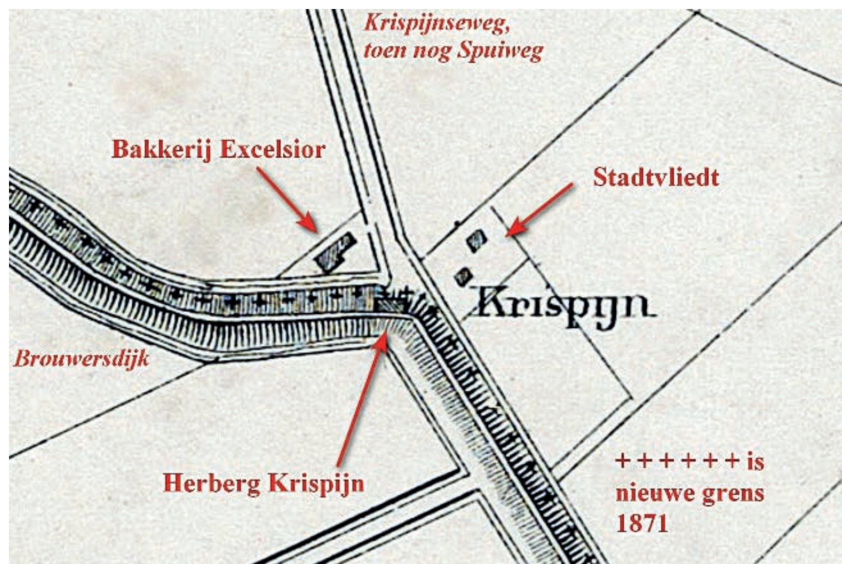
In de zomer van 1774 kwamen in de herberg, toendertijd pittoresk gelegen buiten de stad, vier jongemannen bij elkaar waaronder de later bekend geworden Dordtse schilder Abraham van Strij (1753-1826).
Ze hadden de dag doorgebracht met tekenen en speelden met de gedachte een tekengenootschap op te richten. De plannen namen snel vaste vorm aan, zodat op 1 oktober van dat jaar het nog steeds bestaande 'Teekengenootschap Pictura' werd opgericht.

Vele kunstenaars hebben de herberg in de loop van de tijd bezocht en het omliggende gebied getekend en geschilderd.

Herberg Crispijn in 1745 door Aart Schouman (1710-1792) (Regionaal Archief Dordrecht 551_30366)

De inmiddels bekende tapperij en uitspanning werd in de loop van de jaren steeds populairder bij de Dordtenaren. In 1887 adverteerde erfpachter en uitbater Adrianus de Bruijn (1841-1928) ter gelegenheid van het Pinksterfeest met *'Groote Kermisvermakelijkheden waarbij ook een Draaimolen'*.

Detail van een kaart uit 1877 waarin de nieuwe grens tussen Dordrecht en Dubbeldam is aangegeven.

Ook kunnen we goed zien dat Herberg Krispijn op de Brouwersdijk net op Dubbeldams grondgebied lag.

Het waren goede tijden voor de kastelein, maar op 7 maart 1889 brandde de herberg in zijn geheel af. Het verslag in de krant was vernietigend voor de brandweer van Dubbeldam. Het pand stond immers op hun grondgebied. 'Aan blussen viel niet te denken' werd er geschreven, 'omdat Dubbeldam in zo'n primitieve toestand verkeert dat er geen enkele brandspuit aanwezig is terwijl de Dordtse brandweer niet werd ingeroepen'.

OPENBARE AANBESTEDING.

De ondergeteekende is voornemens, namens zijn principaal, den Heer A. DE BRUIN, in het openbaar Aan te besteden:

Het BOUWEN van een KOFFIJHUIS met WONING en SCHUUR, aan Krispijn, nabij Dordrecht.

Bestek en teekening liggen ter inzage naast het vroegere Café, genaamd *KRISPIJN*, tijdelijk woonhuis van den Heer A. DE BRUIN.

Aanwijzing op het Bouwterrein op *Zaterdag* 23 *Maart*, des voormiddags ten 11 ure.

G. VAN HEELSBERGEN,
Bouwkundige.

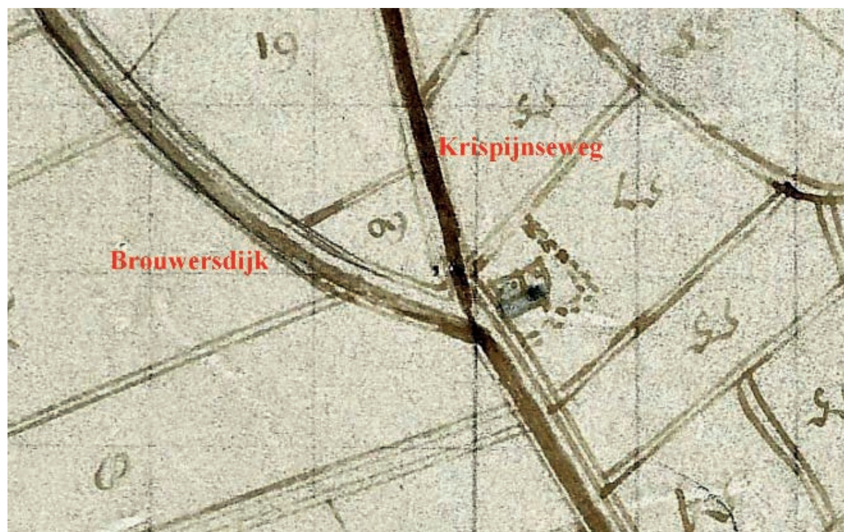
Dordrechtsche Courant van 20 maart 1889

Adrianus was echter niet verslagen, het pand was verzekerd. Er kwam 16 dagen later al een openbare aanbesteding voor het bouwen van een koffiehuis met woning en schuur. In datzelfde jaar werd het pand nog herbouwd.

In 1893 verkocht Adrianus de uitspanning met het erfpachtrecht aan tapper Hendrikus Maurits van Ooijen (1850-1931) voor *f* 6.425. Deze zette de herberg voort en kreeg in 1903 een vergunning om er ook een broodbakkerij te beginnen.
In 1911 verkocht hij het dan nog steeds hetende Koffiehuis Krispijn op zijn beurt aan de buren van Bakkerij Excelsior.
Uiteindelijk werd het in 1922 door de gemeente gekocht voor *f* 13.680 en in 1923 gesloopt.

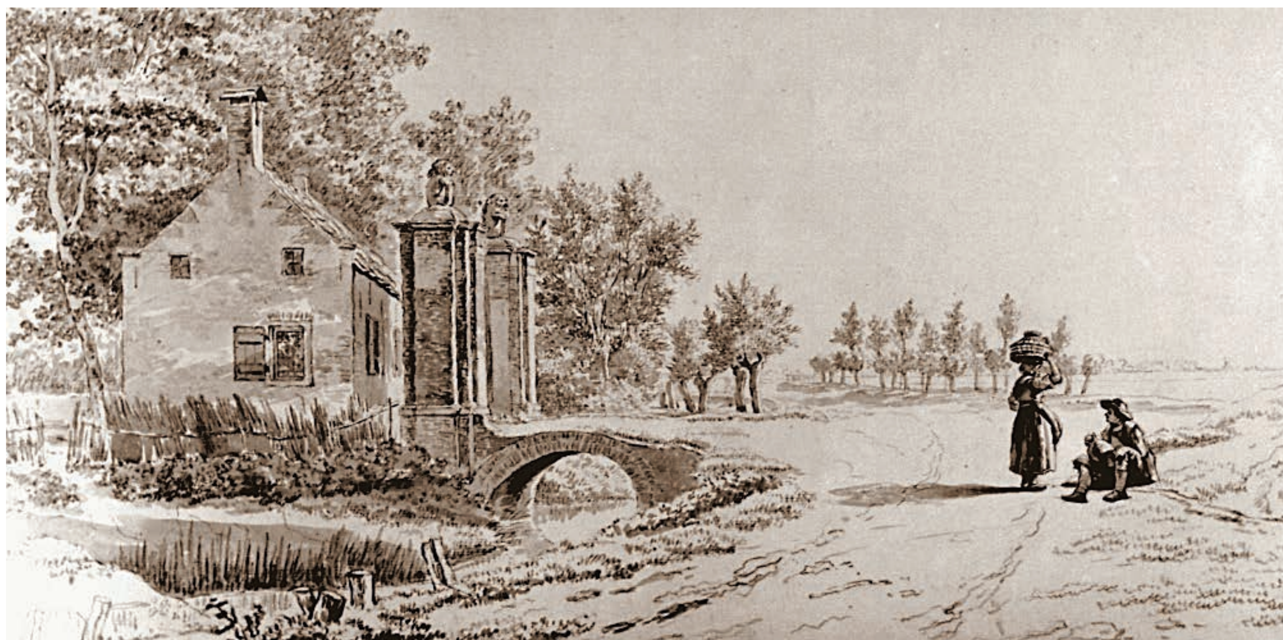
Stadtvliedt

Het einde van de huidige Prinses Julianaweg, bij de Krispijnseweg, is 286 jaar lang bebouwd geweest.
In 1663 liet koopman Wouter Arnoutsz Cools hier een bescheiden buitenverblijf bouwen.
Nadat er een dokter, een goudsmid en een majoor op dit buiten hadden gewoond werd het rond 1770 deels gesloopt en kwam er een boerderij met arbeiderswoning.

Detail uit een kaart van 1673 door Bastiaen Stopendaal en landmeter Mattheus van Nispen

Twee pilaren van de voormalige toegangspoort, bij de boogvormige brug over de sloot, bleven wel lang bestaan, want op vele tekeningen van rond 1825 zijn ze nog goed te zien.
Het verhaal gaat dat de genoemde pilaren verhuisd zijn naar Kasteel Crabbehoff en daar nog steeds staan.

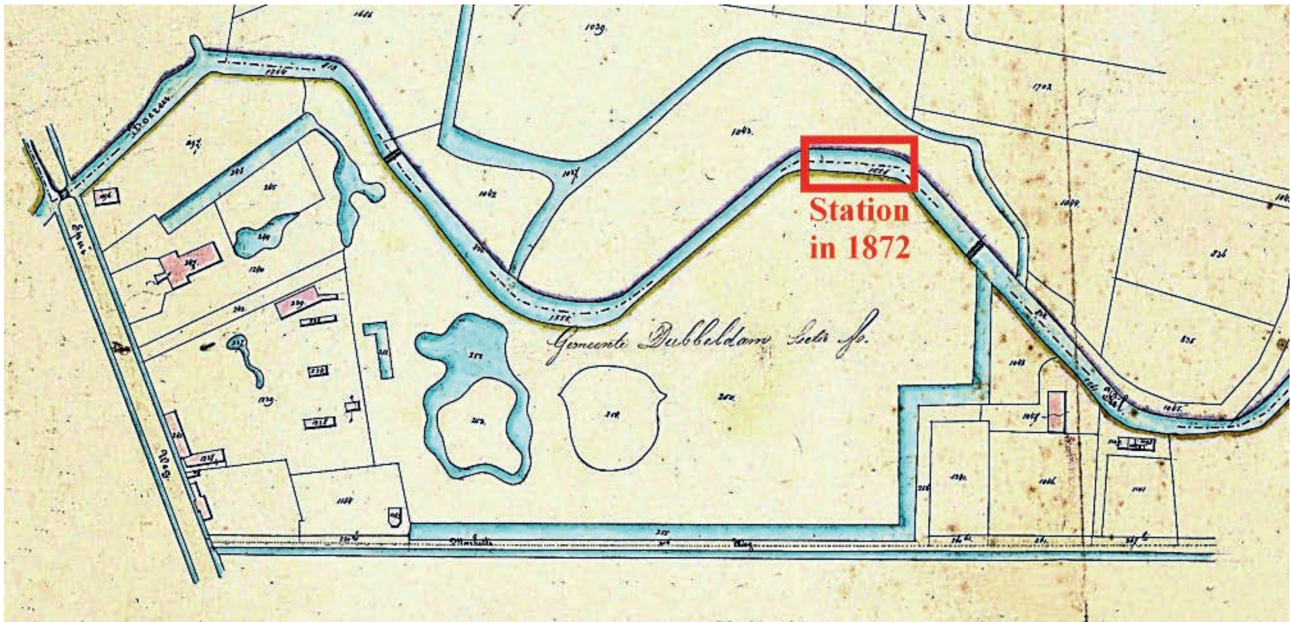
Stadtvliedt in 1825 door Gillis Smak Gregoor (1770-1843) (Regionaal Archief Dordrecht 555_15621)

Tot 1836 waren de gebouwen het eigendom van de weduwe van de rijke Dubbeldamse boer Adriaan Molendijk.
In 1946 verdween de arbeiderswoning en bleef alleen de oude boerderij over. Bij de verdere aanleg van de wijk Krispijn moest deze er ook aan geloven en werd in 1949 gesloopt.

Weizigt

Over Weizigt (Zigt op de Wei) is al veel geschreven. Maar het verband met de Krispijnseweg behoeft wel enige toelichting. Uiteindelijk was het vóór 1918 een groot onderdeel van de toen ongeveer 2 km lange Spuiweg.

Deze weg, oorspronkelijk eigendom van Dubbeldam, liep van zuid naar noord vanaf de Oudendijk bij de Patersweg tot aan de Boerenkil. In deze gegraven gracht lag een heul (een duiker) waarover je in het dichter bewoonde en tot Dordrecht behorende deel van de Spuiweg kon komen.

Weizigt in 1866 met links de Krispijnseweg die toen nog Spuiweg heette (Regionaal Archief Dordrecht 552_260069)

Rond deze weg was veel grond eigendom van François de Roo van Westmaas (1780-1826). Toen hij overleed liet hij in dat gebied 8,5 ha weiland, bos, tuinen enz. na. Overigens beschikten zijn erfgenamen na zijn dood over ruim 73 ha grond verdeeld over het Eiland van Dordrecht. Ook het aantal boerderijen in het bezit van de familie was enorm. Als we de Hoekse Waard meetellen bezaten ze er 83!

Na het overlijden van François' kleinzoon Henry Boudewijn de Roo van Capelle (1859-1936) werd alles geërfd door diens vrouw Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria van den Santheuvel (1864-1949).

Familie de Roo van Westmaas in 1923. In het midden Henry Boudewijn, daarnaast zijn vrouw Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria en staand links (zonder snor) zoon Gerard François (Regionaal Archief Dordrecht 556_2972)

Uitzicht in 1830 vanuit de Watermolenweide op Landhuis Weizigt met bijgebouwen, door Gillis Smak Gregoor (1770-1843) (Regionaal Archief Dordrecht 551_35322)

Sinds 1865, toen het rijk besloot een spoorwegverbinding met Dordrecht aan te leggen, had de familie De Roo al veel moeite met het verkopen van hun grond. De bouw van bijvoorbeeld het station, gereed in 1872, was midden in hun gebied gepland. Daarbij kwamen ook nog de grenswijzigingen tussen Dordrecht en Dubbeldam in 1871 en 1903.

Buiten het gebied dat opgeëist was door de Spoorwegen weigerde de familie De Roo gebied te verkopen voor de aanleg van de nieuwe wijk Krispijn aan de oostkant van de Krispijnseweg. Op enkele kleine stukjes na ging de Jonkvrouw pas in 1942 volledig over stag.

Waarom ze zo hardnekkig tegenwerkte is niet bekend. Sinds 1933 woonde ze er al niet meer en was vlak na de dood van haar man in 1936 definitief verhuisd uit haar landhuis Weizigt naar haar landgoed Daalhuizen in Velp. Maar liefst vijftig verhuiswagens waren er toen nodig om de inboedel over te brengen.
Dat haar zoon Gerard François de Roo (1884-1959) vanaf 1914 nog steeds burgemeester van Dubbeldam was zal wel bijgedragen hebben aan deze koppigheid.

Landhuis Weizigt in 1925 (Regionaal Archief Dordrecht 552_331478)

Aanleg Weizigtpark in 1947.
Links, aan de oostkant van de Krispijnseweg, de Julianakerk, de Dokterswoning en de Marnixschool.
(Regionaal Archief Dordrecht 552_317913)

Uiteindelijk was vanaf 1942 al het gebied ten oosten van de Krispijnseweg in handen van de gemeente zodat er volop gebouwd kon worden.
Na de oorlog werd het park uitgebreid tot stadspark naar een ontwerp van Simon Godfried Albert Doorenbos (1891-1980) en op 5 mei 1948 feestelijk geopend.

Winter in 1938 door Wim Meijers

Over het Boonenpaadje, het van oorsprong onverharde pad langs de vele bonenvelden, wil ik het graag nog even hebben.

Het liep door het 'Bos van De Roo' zoals men het landgoed Weizigt noemde. Het pad was slechts 520 meter lang en nauwelijks 2½ meter breed. Het was alleen verhard met grind, maar zeer in trek bij wandelaars en verliefde stelletjes. Een bruggetje met hek was de ingang, ongeveer waar nu de noordelijke entree van het Weizigtpark is.

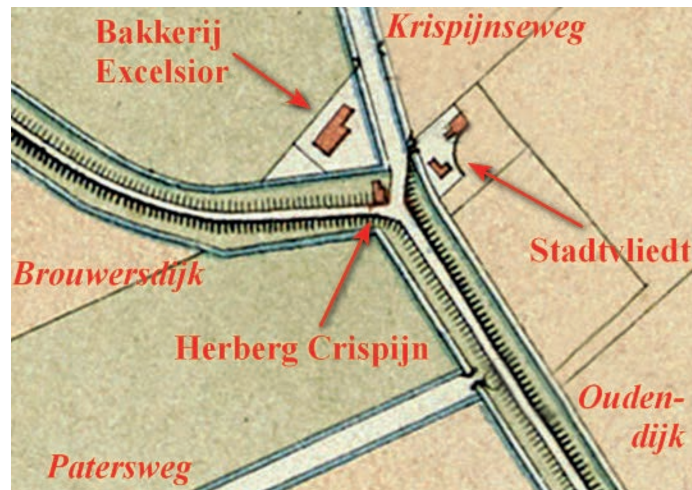
Het smalle voor voetgangers opengestelde pad liep kaarsrecht door het 'bos' tot aan de gashouder bij de Markettenweg. Aan beide zijden stonden bomen en het lag ingeklemd tussen twee watergangen. Het pad verdween in 1946 tijdens de aanleg van het nieuwe park.

Het weggetje is wel min of meer 'beroemd', want Vincent van Gogh schreef er over in 1877 in een brief naar zijn broer Theo. Ook was het groot nieuws toen de 34-jarige Bastiana Marina Catharina 'Jaantje' Pieren daar op 19 oktober 1879 door haar minnaar met een scheermes werd vermoord. Zowel over het Boonenpaadje als over deze moord werden door Cees Buddingh' prachtige gedichten geschreven.

Bakkerij Excelsior

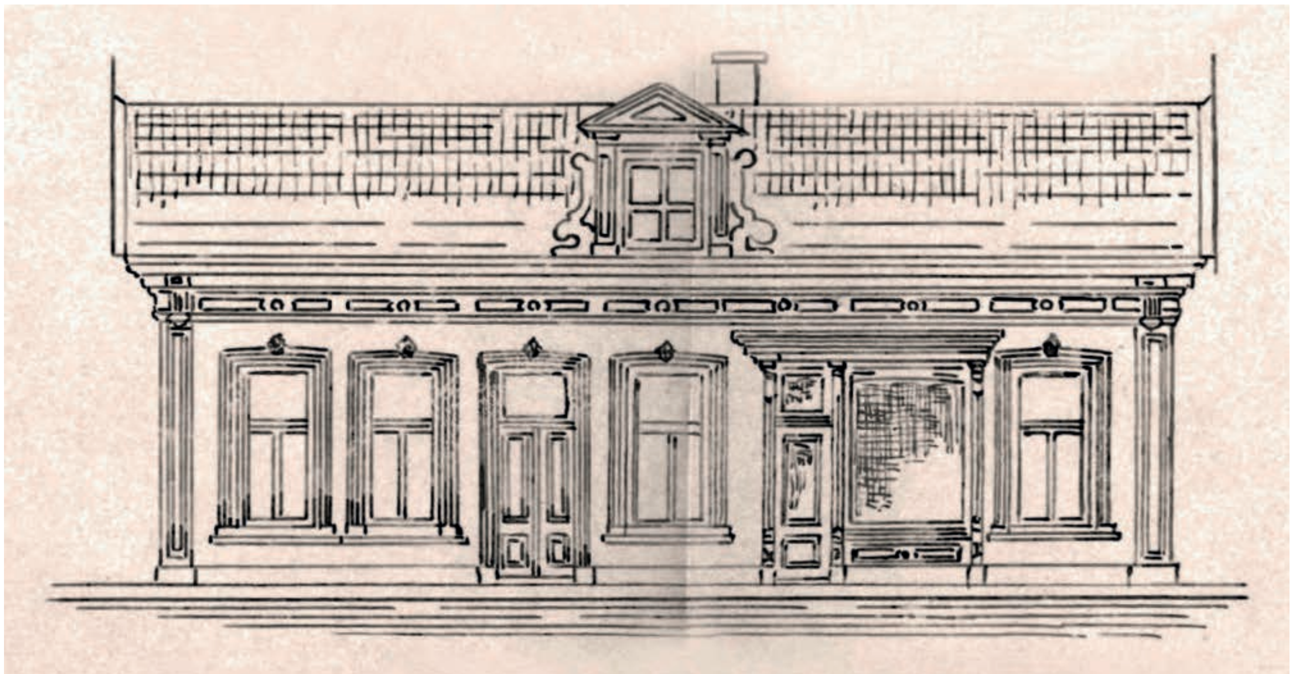
Is het je ooit opgevallen dat aan het einde van de Krispijnseweg, vlak voor de hoek naar Brouwersdijk, drie afwijkende rijtjeshuizen staan? Wist u dat daar tot 1939 Brood- en beschuitfabriek Excelsior heeft gestaan?

Het verhaal hierover begint bij vleeschhouwer Cornelis van der Straaten (1829-1907) die het gebied in 1848 kocht op een publieke verkoop. Het ruim 17 are grote erf met een huis, schuur en boomgaard was voor hem een soort buitenverblijf, want zelf woonde hij in de stad aan de Riedijk.

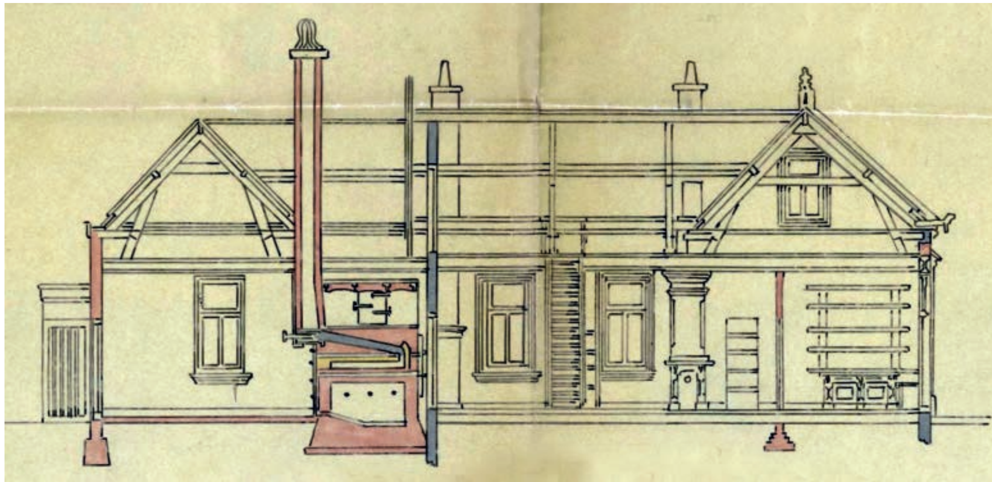
Kaart uit 1858 (Gelders Archief)

In 1890 kwam het in handen van broodbakker Pieter Bothof (1851-1939). Toen was het spoor al aangelegd maar van een ontwikkeling van een nieuwe wijk was nog geen sprake.
Toch besloot Pieter bij zijn huis een broodbakkerij te bouwen. Hij diende hetzelfde jaar daarvoor een aanvraag in.

Bakkerij in 1892 (Regionaal Archief Dordrecht bouwdossiers)

Opmerkelijk is dat toen nog steeds deze bebouwing de enige bouwwerken aan de ‘Spuiweg over het spoor’ tot Herberg Crispijn op de Brouwersdijk waren. Dit zou zo blijven tot 1904.

Vernieuwde bakkerij in 1903 (Regionaal Archief Dordrecht bouwdossiers)

In 1898 kocht Hendrikus Gerardus van Mill (1874-1959) de bakkerij en het woonhuis. Hij liet het behoorlijk verbouwen in 1903, waarbij onder andere een nieuwe keuken werd ingericht.
In 1930 verkocht hij het aan aan Bastiaan Dam (1885-1976).
Inmiddels was de Krispijnseweg aan die kant vanaf de Hooftstraat volgebouwd.

Foto uit 1935 door Wim Meijers met links Bakkerij Excelsior en rechts de Julianakerk, de Marnixschool en Stadtvliedt (Regionaal Archief Dordrecht 552_701494)

Uiteindelijk sloot hij in 1939 de brood- en beschuitfabriek, verkocht het, waarna het werd gesloopt. Aannemersbedrijf v/h J. van Heeren bouwde op deze plek in 1940 de genoemde drie rijtjeshuizen.

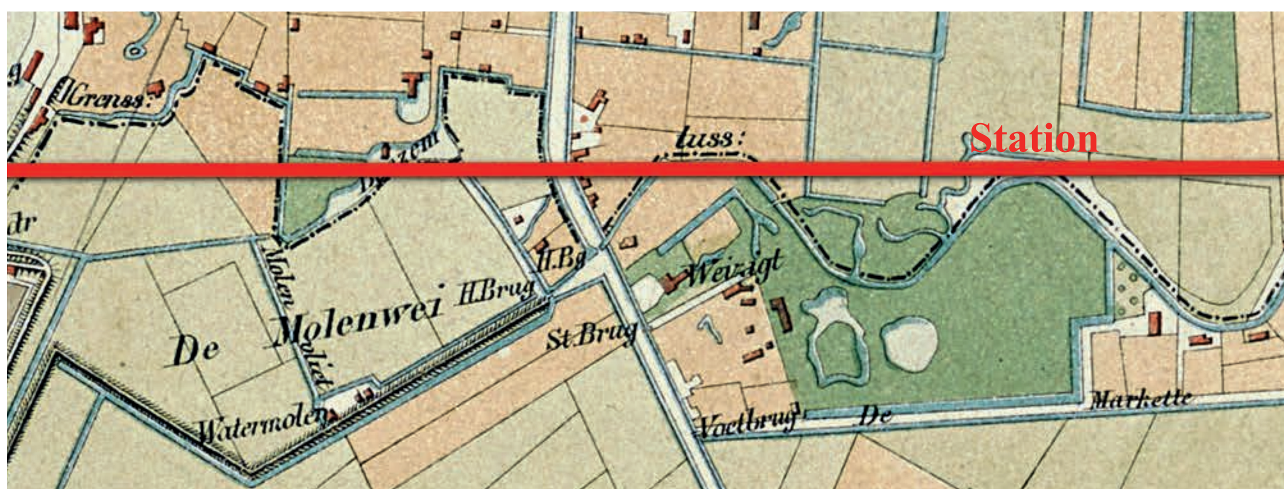
Vlak voor de sloop in 1939 (Regionaal Archief Dordrecht 552_314266)

Het Spoor

De aanleg van de spoorlijn naar Rotterdam is van grote invloed geweest op de Spuiweg. Deze straat liep immers van de Spuipoort tot aan de kruising van de Brouwersdijk met de Oudendijk. De spoorlijn zou er in 1872 dwars doorheen lopen.

Daarvoor moest Dubbeldam gebied afstaan aan Dordrecht en moesten veel landeigenaren hun grond verkopen. Niet goedschiks; dan kwaadschiks.

Uitvoerig werd in de Dordrechtsche Courant langdurig en sappig verslag gedaan van de strijd van bijvoorbeeld Mattheus Anne Rees Mzn. (1814-1888) voor zijn buitenverblijf Kilwijk dat midden op het geplande spoor lag.
Men kwam niet tot overeenstemming over de prijs. Uiteindelijk werd het via een gerechtelijke uitspraak in april 1867 onteigend. Het kwam nu in het bezit van de Staatsspoorwegen. Nog in hetzelfde jaar werd alles ontruimd, zo veel mogelijk openbaar verkocht en de panden afgebroken.

Kaart uit 1858 met daar in rood aangegeven het geplande spoor (Gelders Archief)

In december 1865 kwam er een Koninklijk Besluit van minister Johan Rudolph Thorbecke (1798-1872) dat er ruim 250 percelen, of stukken daarvan, in Dordrecht en Dubbeldam zijn aangewezen om onteigend te worden.

Met bijna 10 hectare over 30 percelen wat onteigend kon worden had Baronnes Angelique Adelaïde Louise Caroline van Brienen van de Groote Lindt (1832-1921) de meeste grond af te staan.

De bij het hoofdstuk Weizigt genoemde familie De Roo kwam toch nog goed weg. Zij verloren slechts 12 percelen met een oppervlakte van net meer dan één ha.

BIJVOEGSEL der DORDRECHTSCHE COURANT

Van ZATURDAG den 23 DECEMBER 1865.

AFKONDIGING.

De BURGEMEESTER en WETHOUDERS van DUBBELDAM,

Gezien eene missive van den Heer Commissaris des Konings in Zuid-Holland van 16 December 1865 A no. 9297, (1e Afd.).

Doen te weten:

Bijvoegsel in de Dordrechtsche Courant van 23-12-1865 met alle onteigeningen (Regionaal Archief Dordrecht)

IJsclub voor de Armen

In de huidige tijd is het onvoorstelbaar, maar de ‘Vereeniging IJsclub voor de Armen’ heeft echt bestaan.

In Dordrecht bestond toen het ‘Roomsch Catholijke Armenbestuur’ dat vanuit de Sint Bonifatiuskerk aan de Wijnstraat armen in de stad ondersteunde.

Naar aanleiding van verzoeken aan die stichting ging men op zoek naar een veilig terrein, zoals bijvoorbeeld een weiland, wat men kon omkaden. In de wintermaanden kon men dit laten onderlopen zodat een ijsbaan ontstond. Tegen een zeer gereduceerd tarief werd dit beschikbaar gesteld om ook de arme mensen te laten schaatsen. Schaatsen was toen zeer populair.

De stichting kocht in 1860 bijna 4 ha. weiland van de weduwe van de pas overleden koopman Petrus van Gansewinkel (1785-1859). Het terrein was gelegen aan de Krispijnseweg (die toen nog onderdeel van de Spuiweg was) ter hoogte van de huidige Bosboom-Toussaintstraat.

IJspret in 1895 op het terrein aan de huidige Bosboom-Toussaintstraat (Regionaal Archief Dordrecht 555_11150)

In 1920 werd het terrein van de inmiddels van naam gewijzigde ‘IJsclub Dordrecht’ verkocht aan de gemeente omdat ook daar nu woningbouw gepland was.
De ijsclub verhuisde naar de Boezemkade ter hoogte van de huidige Frans Lebretlaan.
Door de aanhoudende drang om woningen te bouwen kwam in 1937 op deze laatste plaats een einde aan het bestaan van de ijsclub.

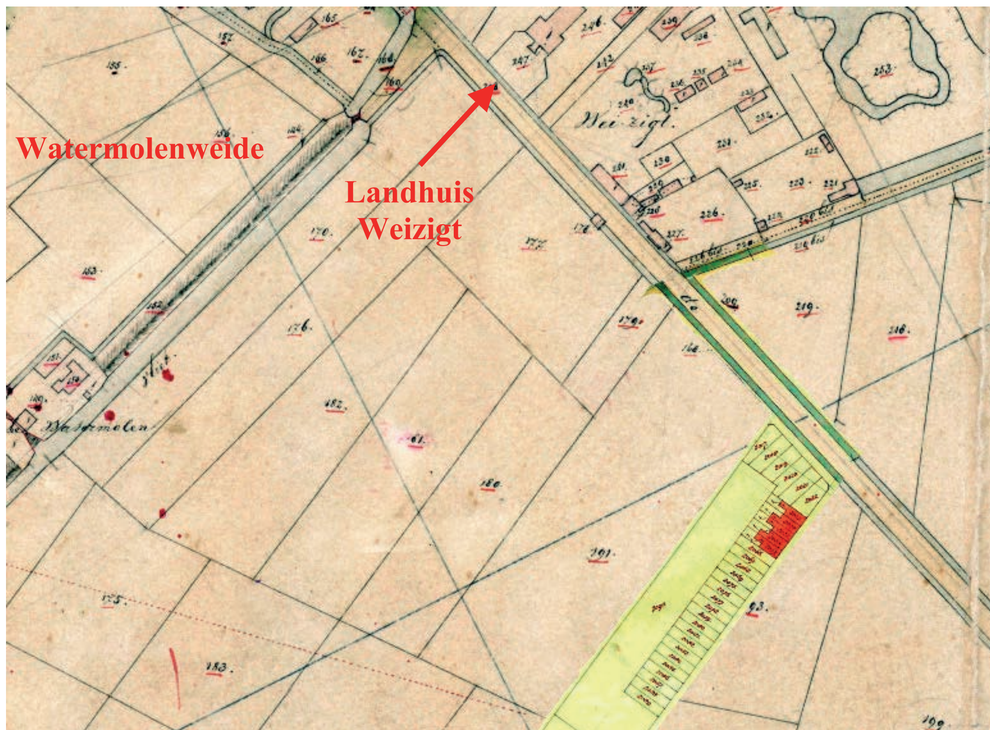
IJspret in 1935 op het terrein aan de Boezemkade, ter hoogte van de huidige Frans Lebretlaan (Regionaal Archief Dordrecht 552_402025)

Eerste huizen

De eerste woningbouw aan de 'Spuiweg over het spoor', zoals de Krispijnseweg toen genoemd werd, dateert uit 1904.

Als je het buitenverblijf Weizigt, de boerderij Stadtvliedt, Herberg Crispijn en Bakkerij Excelsior buiten beschouwing laat was het hele zuidelijke stuk vanaf het spoor nog onbebouwd.

De gemeente Dordrecht had dit deel van de stad op 1 januari 1903 verkregen door middel van een grenswijziging met Dubbeldam.
Plannen voor woningbouw waren er al eerder volop maar de grond was eigendom van enkele grootgrondbezitters zoals Jonkheer Charles Marie Jacob de la Bassecour Caan (1860-1909). Hij had grote delen weiland aan de westkant van de Krispijnseweg geërfd.

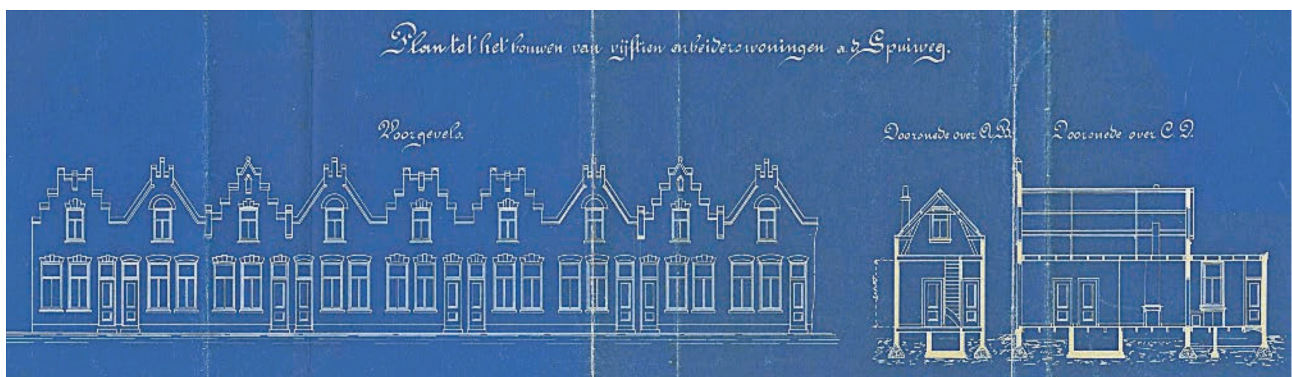

Kadasterkaart van 1903 geprojecteerd op de oude kaart van 1832.

Daarop is de plaats te zien waar de Jacob Catsstraat als eerste straat aan de Krispijnseweg werd gepland.

In 1900 verkocht hij via een tussenpersoon ruim 10 ha. aan de gemeente Dordrecht. Zodra onze stad in 1903 eigenaar werd, begon de bouw onder leiding van de hier voor speciaal opgerichte N.V. Bouwgrond Maatschappij Spuiweg.

De eerste straten die op de planning stonden waren de Hooftstraat, de Vondelstraat en de Jacob Catsstraat.
Aannemer Barend Groeneveld (1865-1953) bouwde de eerste vijf huizen aan de Jacob Catsstraat, naast de huidige Bakkerij Brokking. Deze 'arbeiderswoningen' werden in 1904 opgeleverd.

Julianakerk

In april 1925 verkoopt de vrouw van Henry Boudewijn de Roo van Capelle (1859-1936), Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria van den Santheuvel (1864-1949), een stuk weiland van 20 are aan de toen nog geheten Krispijnscheweg aan de Gereformeerde Kerk van Dordrecht.

Het was bijzonder dat de familie De Roo gebied verkocht aan de oostkant van de Krispijnseweg. Sinds 1903 weigerden men dit al, toen dit gebied werd ingelijfd door de gemeente Dordrecht en er al plannen voor woningbouw waren. Later gebeurde het nogmaals, in 1930 bij de bouw van de Marnixschool en in 1936 voor de bouw van een dokterswoning.

De Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk had al eerder het plan opgevat om in Krispijn een kerkgebouw met pastorie, dienstvertrekken en een kosterswoning te bouwen.
De architecten Bakker & Van Herwijnen werd gevraagd hiervoor het ontwerp en de tekeningen te maken. De bouwkosten werden geraamd op *f* 140.000 en het gebouw zal met diverse kenmerken van de Amsterdamse School worden uitgevoerd met zijn grillige kozijnvormen en accenten bij deuren en portieken.

In februari 1927 werd bij de gemeente een bouwaanvraag ingediend en in mei 1927 startte de bouw. In de 27 pagina's tellende bouwvoorschriften werd onder andere geschreven *'dat het gehele werk door bekwame vaklieden moet worden uitgevoerd'.*
305 palen werden er geheid en in de kerk werden 1000 bankzitplaatsen van Oregon pinehout geplaatst.

Op 12 december 1928 werd de kerk geopend, maar er was dan nog geen uurwerk in het torentje geplaatst. Men vond namelijk dat de kosten van *f* 2250 door de gemeente gedragen moesten worden omdat ook de inwoners van Krispijn de tijd dan konden lezen. Ze kregen hun zin en in januari 1929 plaatste de gemeente een uurwerk met vier goudkleurige wijzerplaten. De luidklok kwam echter wel voor rekening van de kerk.

Julianakerk in 1928, nog zonder uurwerk (Regionaal Archief Dordrecht 555_21063)

Marnixschool

In 1930 verkoopt de vrouw van Henry Boudewijn de Roo van Capelle (1859-1936), Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria van den Santheuvel (1864-1949), een stuk bouwland van 21 are aan de toen nog geheten Krispijnscheweg aan de Vereniging voor in- en uitwendige zending te Dordrecht.

Het was bijzonder dat de familie De Roo nu weer gebied verkocht aan de oostkant van de Krispijnseweg. Sinds 1903 weigerden men dit al, toen dit gebied werd ingelijfd door de gemeente Dordrecht en er al plannen voor woningbouw waren. Later gebeurde het nogmaals, in 1928 bij de bouw van de Julianakerk en in 1936 voor de bouw van een dokterswoning

De genoemde Vereniging had al eerder het plan opgevat om in Krispijn een Christelijke Lagere School te bouwen.
De Dordtse architecten Bakker & Van Herwijnen werd gevraagd hiervoor het ontwerp en de tekeningen te maken. Zij hadden dat vier jaar eerder ook gedaan, voor de Julianakerk, dat tot dan toe het enige gebouw was.
Ook hier, net als in de Julianakerk, zal het gebouw met diverse kenmerken van de Amsterdamse School worden uitgevoerd met zijn grillige kozijnvormen en accenten bij deuren en portieken.

In oktober 1930 werd bij de gemeente een bouwaanvraag ingediend en in december start de bouw al. In de 20 pagina's bouwvoorschriften wordt o.a. geschreven dat het verboden was sterke drank op het werk te hebben en dat er een geheel complete verbandkist aanwezig moest zijn. Ook werd verlangd dat 80% van de benodigde werkkrachten Dordtenaren waren.
Gezien het vorige is het vreemd dat als schoolhoofd een onderwijzer uit Pernis werd aangesteld.

De bouw werd uitgevoerd door de Dordtse aannemer Jan Lodewijk Wünsch (1886-1963). 224 palen van verse, rechte en goed gevulde dennen van 16 meter lang en niet zwaarder dan 800 kg werden er geheid. Er kwamen zeven leslokalen, een kamer voor het hoofd, een kamer voor de dokter, een bewaarplaats voor leermiddelen en een rijwielen bergplaats. De leslokalen waren berekend op 48 leerlingen en er kwam een betegelde speelplaats van 900 m^2.

De school werd genoemd naar Filips van Marnix van Sint-Aldegonde (1540-1598), die door sommigen werd gezien als de auteur van het Wilhelmus.
De opening was op 17 juli 1931 in aanwezigheid van burgemeester De Gaay Fortman.
Helaas werd het in 2006 gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouwwoningen en parkeerplaatsen.

Marnixschool in 1931 (Regionaal Archief Dordrecht 552_314263)

Dokterswoning

In 1936 verkoopt de vrouw van Henry Boudewijn de Roo van Capelle (1859-1936), Jonkvrouw Wilhelmina Bartholomina Maria van den Santheuvel (1864-1949), een stuk bouwland aan de toen nog geheten Krispijnscheweg aan de gemeente.

Het is wel bijzonder dat de familie De Roo voor de derde keer gebied verkoopt aan de oostkant van de Krispijnseweg. Zij deden dit al in 1925 en 1930 voor de bouw van de Julianakerk en de Marnixschool, maar weigerden dit verder al sinds 1903, toen dit gebied bij Dordrecht werd ingelijfd. Vanaf die tijd waren er al plannen om daar een wijk te bouwen.

De gemeente had het plan opgevat om in Krispijn een dokterswoning te bouwen.
De Wassenaarse architect ir. J.A.C. Tillema werd gevraagd hiervoor het ontwerp en de tekeningen te maken. Ook hier, net als in de Julianakerk en de Marnixschool, zal het gebouw met diverse kenmerken van de Amsterdamse School worden uitgevoerd.

Dokter Adriaan Hendrik Hertstein (1904-1973), die een werkruimte aan de Bosboom-Toussaintstraat had, kocht het perceel en ging akkoord met de plannen.
Het Dordtse aannemersbedrijf v/h J. van Heeren, gevestigd in de Mauritsstraat, ging de bouw verzorgen. De kosten werden begroot op *f* 20.000.

In juni 1939 werd bij de gemeente een bouwaanvraag ingediend. In de bouwvoorschriften werd onder andere geschreven dat onder de dakpannen glaswolmatten als isolatie moesten worden geplaatst. Ook werd verlangd dat aannemers, werklieden en *'onderhoorigen'* uit Dordrecht of Dubbeldam afkomstig moesten zijn.

De bouw startte in augustus 1939 en de woning was eind mei 1940 gereed. Een telefoon-installatie met 5 toestellen ter waarde van *f* 180 werd geplaatst. De dokter kon hier nu zijn nieuwe praktijk beginnen.

Tegenwoordig wordt de woning, op de hoek van de Amalia van Solmsstraat, ook gebruikt als Bed & Breakfast gelegenheid.

Dokterswoning in 1940 (Regionaal Archief Dordrecht 552_314259)

Krispijntunnel

Door de aanleg van de spoorlijn vanaf 1870 werd de toenmalige Spuiweg in tweeën gesplitst.
Het gedeelte ten zuiden van het spoor ging men 'Spuiweg over de lijn' noemen.
Pas bij de algehele herziening van de bestaande huisnummering in 1918 werd de naam gewijzigd in Krispijnscheweg, toen nog tot vlak na de oorlog geschreven met een 'sch'.
Het in de 19e-eeuwse Schil gelegen deel bleef als vanouds Spuiweg heten.

De toename van de bevolking 'over de lijn' was indrukwekkend. Waar eerst bijna niemand woonde wonen in 1920 duizenden mensen die bijna allemaal dagelijks met de fiets of te voet naar de stad wilden. Daarvoor moesten ze natuurlijk wel de spoorlijn oversteken. Dat gaf veel problemen, want die lijn was natuurlijk vaak en langdurig gesloten.

Voetgangersbrug (links) van en naar Krispijn in 1925 (Regionaal Archief Dordrecht 555_11051)

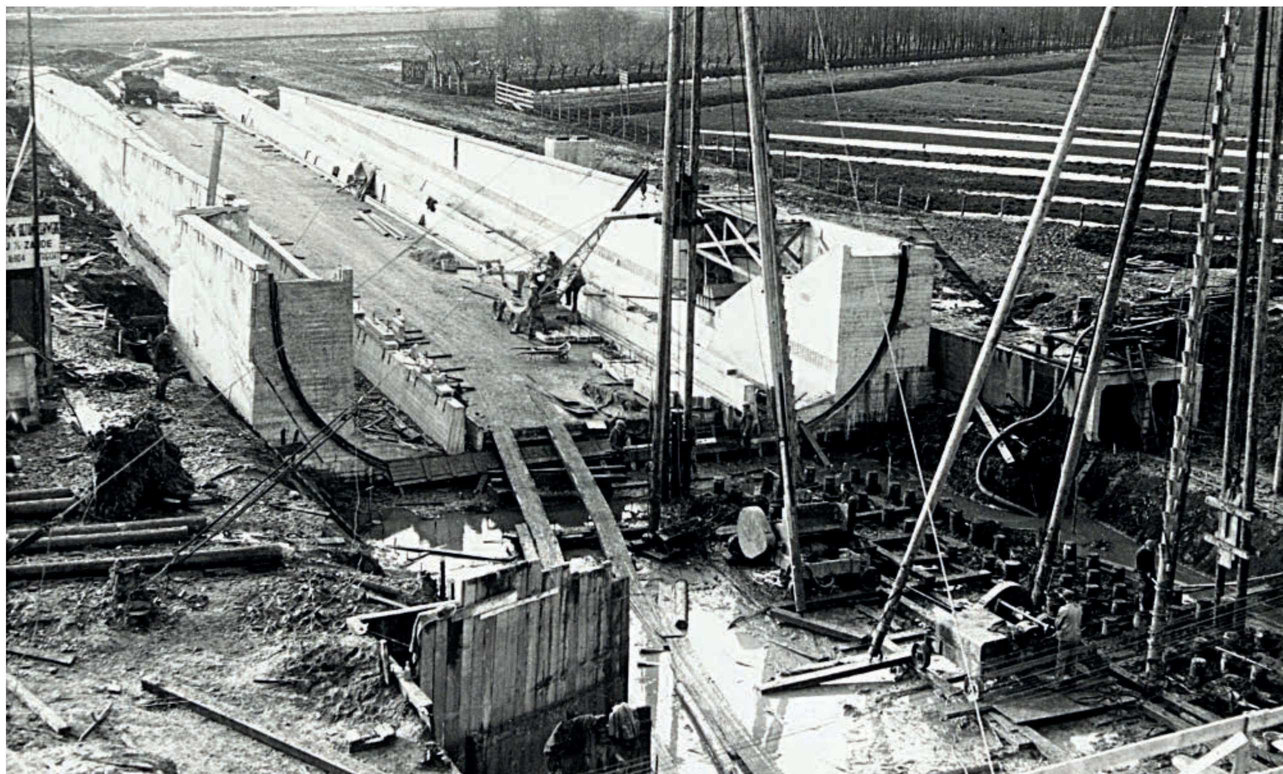
Een brug óver het spoor moest er komen; en die kwam er. Op de laatste dag van 1922 werd de voetgangersbrug over het spoor in gebruik genomen.

Bijna niemand had toen een auto. Dus met de fiets aan de arm was men zó aan de andere kant bij de Spuiweg. Maar toen er in 1930 in Krispijn zo'n 20.000 mensen woonden liep dat de spuigaten uit.
De 'brug der zuchten' werd een ware beproeving voor veel mensen.
Ook de gewone overweg, die er nog steeds was natuurlijk, was voor automobilisten, bakfietsen en anderen die de voetgangersbrug niet konden nemen een ramp. In 1937 was die ongeveer 12 uur per dag gesloten!

Drukte op de spoorwegovergang in 1932 richting Krispijn (Regionaal Archief Dordrecht 552_407538)

Vanaf die tijd werden er dan ook plannen ontwikkeld om de stadsuitbreidingen aan de overkant van de spoorlijn dichter bij de stad te brengen. Daaruit kwam het voorstel de Krispijntunnel te maken. Het kwam pas in 1936 en 1937 tot uitvoering van de plannen, mede omdat het alles bij elkaar wel op bijna een miljoen gulden was begroot.

Krispijntunnel in aanbouw in 1936 met de Molenweide op de achtergrond (Regionaal Archief Dordrecht 552_309895)

De Krispijntunnel werd in neobarokke stijl ontworpen door architect Sijbold van Ravesteijn (1889-1983) die ook Schouwburg Kunstmin en het kantoor van De Holland van 1859 in die stijl ontwierp. Het bestond uit een baan voor gemotoriseerd verkeer én fietsers en twee onderdoorgangen voor voetgangers.
De nieuwe tunnel werd geopend op 18 september 1937.

Krispijntunnel in gebruik in 1937 (Regionaal Archief Dordrecht 552_402113)

Na verloop van jaren was het autoverkeer zozeer toegenomen dat het rijwielverkeer op dezelfde rijbaan in het gedrang kwam.
In 1948 kwamen er dan ook binnen de gemeente en de Nederlandse Spoorwegen plannen op gang om een speciale tunnel voor voetgangers te bouwen. De gemeenteraad stelde daarvoor *f* 175.000 beschikbaar.
In april 1950 startte men met de bouw en op zaterdag 17 maart 1951 wandelde wethouder H. Nerings als eerste door de nieuwe voetgangerstunnel.

Bronnen

Archief

2023	Adresboeken van Dordrecht	Regionaal Archief Dordrecht
2023	Beeldbank	Regionaal Archief Dordrecht
2023	Bouwdossiers	Regionaal Archief Dordrecht
2023	Burgerlijke Stand	Regionaal Archief Dordrecht
2023	De Dordtenaar	Regionaal Archief Dordrecht
2023	Dordrechtsche Courant	Regionaal Archief Dordrecht
2023	Kadaster Archiefviewer	Het Kadaster
2023	www.wiewaswie.nl	Stichting Centraal Bureau voor Genealogie

Internet

2023	Arno de Grauw	www.dordrechtplattegronden.nl
2023	Diverse auteurs	www.wikipedia.nl
2023	Erica van Dooremalen	www.dordtenazoeker.nl
2023	Karel Gertenbach	www.julianakerkdordrecht.nl
2023	Lips Brandkasten	www.lipsbrandkasten.nl
2023	Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis	www.rkd.nl

Literatuur

1975 Diverse auteurs, *Jaarverslag 1974*, Vereniging Oud-Dordrecht

1986 Pierre Louis Penningnieuwland, *Kwartaal & Teken nr. 3*, Gemeentelijke Archiefdienst Dordrecht

1985 Jan Alleblas e.a., *Ach Lieve Tijd deel 3*, Uitgeverij Waanders en Gemeentearchief Dordrecht

1996 Willem Frijhoff e.a., *Geschiedenis van Dordrecht tot 1572*, Hilversum Verloren en Gemeentearchief Dordrecht

2000 Willem Frijhoff e.a., *Geschiedenis van Dordrecht 1813 tot 2000*, Hilversum Verloren en Gemeentearchief Dordrecht

2000 Diverse auteurs, *Weizigt, natuurlijk duurzaam*, Gemeente Dordrecht

2001 Johan Hendriks en Jan Koonings, *Jaarboek 2000 Stadsmuur*, Vereniging Oud-Dordrecht

2007 Irene Dewald, *Tijdschrift 2007 nr. 2*, Vereniging Oud-Dordrecht

2009 Kees Grol en Jannie Zondervan - Van Heck, *Jaarboek 2008 Molens*, Vereniging Oud-Dordrecht

2014 Sibrand de Grauw en Gerard Gast, *ABCDordt*, Asaprint Uitgeverij

2014 Jan de Heus, *Tijdschrift 2014 nr. 1,* Vereniging Oud-Dordrecht

2015 Jan de Heus, *Tijdschrift 2015 nr. 1, V*ereniging Oud-Dordrecht

2017 Cas van Rossum, *De voornaamste vermaaken der Dordtenaaren*, Rijksuniversiteit Groningen

2018 Angenetha Balm - Kok, *Dordrecht Monumenteel nr. 67*, Documentatie- en Kenniscentrum Augustijnenhof

2018 Diverse auteurs, *Weizigtpark Dordrecht*, Karres en Brands Landschaparchitecten

2018 Rob Haan, *Tijdschrift 2018 nr. 3*, Vereniging Oud-Dordrecht

2021 Vakteam erfgoed, *Dordrecht Ondergronds nr. 128*, Gemeente Dordrecht

2022 Arno de Grauw, *Blekerijen in Dordrecht*, Asaprint Uitgeverij